

שיעור 1

מה בוער לי?

מה אני רוצה לתקן?

מטרת השיעור:

לחבר בין המונח "מנהיגות" לבין המקום האישי של המשתתפים.

ההיחשפות לסוגיות חברתיות ולמציאות של אי-שוויון מצביעה על הצורך במנהיגות שתפעל לתיקון ולשינוי חברתי. עם זאת, המונח "מנהיגות" נוטה לעתים לעורר רתיעה, ונתפס כרחוק ואף יומרני. השיעור פורט את מושג המנהיגות לשאלות קונקרטיות המעסיקות את החברים בקבוצה. בכך הוא מקרב את נושא המנהיגות לכל אחד ואחד מהמשתתפים והופך אותו לרלוונטי עבורם. השיעור מזמין את הלומדים להתבוננות פנימית אל מול המציאות החברתית: כיצד המודעות לסוגיות חברתיות השפיעה עליהם, ומה הם בוחרים לעשות נוכח העוולות שהם נחשפו אליהן?

מבנה השיעור:

45 דקות

25 דקות

45 דקות

5 דקות

פתיחה: סדנה - פתקים חמים קרים

לימוד קבוצתי: בירה דולקת

אסיף: מה בוער לי?

סיכום

פתיחה

המפגש "מה בוער לי?" פותח את היחידה בנושא מנהיגות. מטרה מרכזית של התכנית היא הכשרת מנהיגות יהודית-חברתית, ושאלה שעולה וחוזרת בתכניות השונות במרכז למנהיגות יהודית היא כיצד להכשיר למנהיגות. מענה לשאלה כיצד מכשירים למנהיגות כרוך במענה לשאלה בסיסית יותר: מהי מנהיגות?

על מנת לענות על השאלה, יקבל כל אחד מן המשתתפים שני פתקים: כחול ואדום. בפתק הכחול יש לרשום שלושה משפטים שעונים על השאלה מהי מנהיגות ברמה הכללית: מה מגדיר מנהיג או מה דרוש לאדם כדי להיות מנהיג.

אחרי מילוי הפתק הכחול עוברים לפתק האדום. פתק זה עוסק בנושא המנהיגות מההיבט האישי: האם אני רואה את עצמי כמנהיג? מדוע? האם מה שעברתי עד כה הכשיר אותי למנהיגות? אם כן - כיצד? אם לא - מה דרוש לי? גם בפתק האדום יש להתייחס בקצרה - שלושה משפטים או שלוש נקודות מרכזיות.

אחרי חמש דקות של מחשבה וכתובה, נפתח בסבב התייחסויות לשאלות האלה.

לסדנה שתי מטרות. מטרה אחת היא בירור משותף של המונח "מנהיגות" באמצעות הפתק ה"קר". המשתתפים יכולים להאיר על היבטים שונים של המונח. עבור רבים, מנהיגות מתקשרת עם חזון, עם מציאות חלופית טובה יותר. החזון גוזר מטרות ומכתיב סדר יום לפעולה. שאלות שניתן להעלות בהקשר זה הן האם חזון מגובש הוא תנאי לפעולה, או לחלופין מתעצב ומתגבש תוך כדי פעולה. מנהיגות נקשרת לרוב עם פעילות למען ציבור או קבוצה מובחנת. שאלות שעולות בהקשר זה הן האם המנהיג בוחר את הציבור שמטעמו הוא פועל או שהוא נבחר על ידו. האם תוקף המנהיגות הוא פנימי או חיצוני? היבטים נוספים יכולים להתקשר למאפיינים אישיים של המנהיג: כריזמה אישית, יכולת להניע לפעולה, מוסריות של המנהיג וכיו"ב.

מטרה שנייה של הסדנה היא חיבור אישי של המשתתפים לנושא המנהיגות. מנהיגות נתפסת לעתים כמושג רחוק, שאין לו נגיעה אישית למשתתפים. הפתק ה"חם" נועד להפגיש אותם עם נושא המנהיגות ולבחון האם הם תופסים את עצמם כמנהיגים לאור ההגדרה שלהם את המונח מנהיגות בפתק ה"קר": האם הם רואים עצמם כמנהיגים? אם כן - במה? אם לא - מה הם חשים שחסר להם על מנת לראות את עצמם כמנהיגים? ההתייחסות האישית היא גם הזדמנות לבדוק כיצד מה שנלמד עד כה בקבוצה נתפס בהקשר של הכשרה למנהיגות. האם ההתוודעות לסוגיות חברתיות הכשירה אותי למנהיגות (למשל סייעה לי בעיצוב של חזון או בעבודה על עצמי - מיתון שיפוטיות וכדומה).

בקבוצה יכולות לעלות תגובות של בלבול או אף רתיעה מהגדרה עצמית כמנהיג. ההגדרה העצמית כמנהיג עלולה להיתפס מנותקת או יומרנית. חשוב לשקף למשתתפים שיחידה זו נועדה לחבר בין המונח "מנהיגות" שלעתים נתפס כרחוק ו"גדול" לבין המקום שהם נמצאים בו. אפשר לקרב המונח באמצעות **דוגמאות קונקרטיים** של מנהיגות בתחומים שונים: משפט, חינוך, מגדר ועוד. ניתן לבחון בקבוצה את הדוגמאות שנבחרו: מה גרם למשתתפים להעלות דוגמאות אלו דווקא, האם הן חולקות מאפיינים משותפים, כך למשל: יזמה והובלה של שינוי, דרך-הסתכלות על המציאות ועוד. מומלץ לבחון כיצד השימוש בדוגמאות קונקרטיים משפיע על המשתתפים: האם הוא מקרב את המונח אליהם או שמא מרחיק אותם? האם הם יכולים להזדהות עם חלק מהמאפיינים (כגון: יזמה, הובלה של שינוי, גם אם בקנה מידה קטן).

דרך נוספת לקרב את המונח היא **לשאול על מנהיגות ממעגלים קרובים יותר**: הורים, מורים או דמויות קרובות אחרות. מה הופך אותה למנהיגה בעיניהם, כיצד היא פועלת, מה מניע אותה וכדומה.

לימוד קבוצתי

הפתיחה האירה היבטים שונים בנושא מנהיגות ובמקביל העלתה לא מעט שאלות ולבטים: האם מנהיגות היא פועל יוצא של הנעה אישית לפעולה או שהיא מוקנית על ידי גורם חיצוני, האם מנהיגות "נגלית" או מתגבשת ועוד.

דרך לימוד המקורות ננסה להאיר היבטים שונים בסוגיית המנהיגות: כיצד נוצרת מנהיגות? האם יש רגע מכונן בו "נולדת" מנהיגות? ועוד.

הלימוד שלנו כולל שני מקורות. הראשון הוא מדרש מבראשית רבה שדורש מדוע נגלה אלוהים לאברהם בפרשת "לך לך". ההתגלות לאברהם מעוררת תמיהה. התנ"ך אינו מסביר מדוע פנה אלוהים אל אברהם דווקא ובירך אותו. בפרשת "לך לך" לא מובא תיאור או שבח על אברהם שיכול לנמק את הבחירה. המקורות שנקרא יחד מנסים להסביר מדוע נבחר דווקא אברהם.

המקור השני הוא פרשנות של רבי מדרכי יוסף מאיזביצא על המדרש. למעשה יש כאן שרשרת של פרשנויות, כל מקור מגיב למקור שקדם לו, ודרכו מבטא עמדה ותפיסת עולם. נקרא יחד את המקורות ונבחן אלו היבטים בסוגיית המנהיגות עולים מהם (מבקשים מאחד המשתתפים לקרוא תוך עצירות מונחות).

לימוד קבוצתי: "תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?"

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם, לְךָ-לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ, אֶל-הָאֲרָץ,
אֲשֶׁר אֲרָצְךָ. (בראשית יב, א)

ויאמר ה' אל אברם: "לך לך מארצך" (...)

אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת. אמר: "תאמר שבירה זו ללא מנהיג?" הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו: "אני הוא בעל הבירה". כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר: "תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?" הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: "אני הוא בעל העולם". (בראשית רבה יב, א)

מדרש בראשית רבה נכלל באסופה של ספרי מדרש שנערכו בתקופות שונות ומכונים "מדרש רבה". בראשית רבה כולל דרשות שנאמרו כפי הנראה בציבור. רוב הדרשות מתקשרות לפסוקים מספר בראשית. המדרש מוצא בטקסט של המקרא דברים שאינם משתמעים ממנו במפורש. לדעתו של הדרשן מסתתרות בכתוב לפעמים כל מיני השקפות ואמירות. לפעמים הדרשן משתמש בדרשה רק כאמצעי סגנוני-פיוטי להצגת השקפות. המדרשים כוללים סיפורים, משלים וחיזודים לשוניים. במקור נאמרו כנראה דרשות אלה לפני הציבור בבתי כנסת בעל-פה, ורק אחר-כך הועלו על הכתב. המדרש נערך במאה החמישית או השישית לספירה.

אמר רבי יצחק... - רבי יצחק מפרש את "לך לך" כמשל לאדם שנתקל במסעו בבירה דולקת. מהי בירה דולקת? בירה - עיר, או טירה, ארמון. יש המפרשים בירה דולקת כבירה העולה בלהבות, ויש - כבירה מוארת. **אמר: "תאמר שבירה זו היא ללא מנהיג"** - מראה הבירה הדולקת גורמת לאדם העובר ממקום למקום לתהות על שאלת המנהיגות: האם ייתכן שאין מנהיג לבירה הזאת. מה עומד מאחורי השאלה? הצורך להבין את המציאות, לאתר את מי שאחראי על הבירה. המציאות שהוא רואה מעוררת בו שאלות, צורך לבחון את הדברים בעין ביקורתית, ובעיקר להגיע לשורש הדברים, לגורם האחראי למציאות הזאת. **הציץ עליו בעל הבירה...** - שאלתו של האיש נענית בתגובה מצד בעל הבירה. על אף שנראה כי הבירה היא ללא בעלים האחראים לה ולשלמותה, בעל הבירה נוכח ועונה לעובר האורח. **כך לפי שהיה אברהם אבינו...** - אברהם אבינו נמשל לאותו עובר אורח. נדודיו בעולם גרמו לו לשאול האם לעולם הזה אין מנהיג, הוא פוקח עיניים ומכיר בעוולות שבמציאות ושואל שאלות.

מה המשמעות של "בירה דולקת" - בהקשר של המדרש ובהקשר של ימינו?
מהי תגובת האדם לבירה הדולקת - האם יש היגיון בתגובה שלו? האם הייתם מגיבים כמוהו למראה בירה דולקת?

בשלב זה של הלימוד נפתח לתגובות ספורות בלבד, במטרה לחדד נקודות מרכזיות בלימוד. ההקשר המידי למדרש בבראשית רבה הוא השאלה שחזו"ל מנסים לענות עליה, מה קרה לפני התגלות אלהים לאברהם? מה בכלל גרם להתגלות הזאת? התורה פותחת ב"לך לך" בלי כל הקדמה או הסבר. המדרש מנסה למלא את החסר הזה.

הקשר נוסף הוא סדר הדברים בתורה, שבה פרשת לך לך באה אחרי סיפור דור הפלגה (מגדל בבל). בהמשך נקרא פירוש למדרש המקשר את שתי הפרשיות ומייחס את שאלתו של אברהם למציאות של דור הפלגה. מתוך מציאות זו נובעת השאלה: הייתכן שלעולם הזה אין מנהיג?

על אף ש"בירה דולקת" פתוח לפרשנויות שונות, ההתמקדות שלנו בשיעור היא במשמעות של בירה העולה באש. מראה הבירה הדולקת מתאר בנמשל מציאות שגורמת זעזוע וטלטלה לאברהם. מול המציאות הזו הוא שואל שאלה, הוא רוצה להבין. הוא מחפש את מי ש"ברא" את המציאות של בירה דולקת ומי שאחראי לה. ואז הוא שומע את הצייוני: "לך לך".

המשמעות העמוקה של הדברים היא, שלהליכה קודמת שאלה. אתה מוצא את ייעודך אחרי שחיפשת ותהית ושאלת. לשמוע את הצייוני האלוהי משמעו לקחת אחריות למערכת החברתית שבה אתה פועל, ולא רק לציר הפנימי שבינך לבין אלוהיך. ההתבוננות של אברהם בעולם שבחוק, במציאות החברתית, מניעה אותו לצאת מארבע האמות שלו, מארצו וממולדתו ולהתחיל דרך חדשה, ולכן "לך לך מארצך וממולדתך". מתי אתה נקרא? מתי אתה שומע את הצו "לך לך"? אחרי ששאלת על המציאות שסביבך... כאן מתחילה דרכו של אברהם שבהמשך תהיה דרך של צדקה ומשפט.

מומלץ לבחון בקבוצה האם המשתתפים היו נתונים במצבים דומים, שבהם משהו בוער ומתעוררת ההכרה ש"צריך לעשות משהו", אבל גם מתבקש להבין לעומק את המצב, לדעת מי אחראי לו, מה או מי גורם לו. מצבים אלו כרוכים לרוב בהתמודדות עם סוגיות מורכבות שדורשות מענה רחב וארוך-טווח. במצבים אלו מתחדד הצורך במנהיגות, שתוביל את הדרך לשינוי.

פירוש מי השילוח לבראשית רבה מתמקד בתשובת האל לאברהם. נקרא אותו:

נאמר במדרש: "מי הוא בעל הבירה?" וכפי הנראה היה לו לכתבו "הציץ אליו" ולא "הציץ עליו". אך בראות אברהם אבינו עליו השלום את עסק דור הפלגה, זאת יקרא בשם "בירה דולקת", כי היה בעיניו לפלא והרעים בנפשו: מי ברא אלה?

הציץ עליו בעל הבירה, היינו שהשיב עליו הקדוש ברוך הוא: "הלא תראה בעצמך, כי לכל העולם לא יקשה ואין אחד שם על לב לאמור מי עשה זאת, ואך בעיניך ייפלא, ומהרעמות לבך תוכל לשער אשר בוודאי נמצא בורא הסובל כל עלמין וממלא כל עלמין, והוא העיר לבך ונפשך לזה". וזה לשון "עליו" היינו על קושייתו שזה בעצמו הוא תירוץ מספיק לפניו. (ר' מרכי יוסף לינער, **מי השילוח**)

הרב מרדכי יוסף לינער, הוגה חסידי מרכזי במאה ה-19, היה תלמידו של ר' שמחה בונים מפשיסחה, ואחריו של ממשיכו - מנחם מנדל מקוצק. פרש מהנהגתו וייסד את חסידות איזביצא-ראדזין. נולד בטומשוב בשנת תק"ס-תרי"ד (1800-1854). מכתביו לא נשאר דבר, אבל נכדו - ר' גרשון העניך (האדמו"ר השלישי), ליקט מדברי תורת סבו וכתב אותם בספר "מי השילוח". על שם הספר הזה, נקרא האדמו"ר הראשון "מי השילוח". (מתוך: ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית)

החסידות היא תנועה יהודית עממית שהתפתחה במזרח אירופה במאה ה-18. את התנועה החסידית יסד ר' ישראל בן אליעזר בעל שם טוב, המכונה בראשי תיבות: הַבְּעַשׂ'ט (1700-1760). תורת החסידות מבוססת בעיקר על תורת המסתורין של האר"י ותלמידיו, ויסודותיה הם: דבקות באלוהים, ביטחון באלוהים, גילוי הרוחניות שבחומר, תפילה בהתלהבות עד להתעלות הנפש לימוד תורה לשם יראת שמים, אהבת ישראל, קיום המצוות מתוך שמחה ועוד. מנהיגי התנועה מכונים "צדיק" או "רַעְפֵּעַ", ולכל אחד "חצר" משלו. אנשי הממסד הישן, הרבנים, שנקראו "מתנגדים", יצאו כנגדם מסיבות חברתיות ודתיות. (מתוך: "גשר מפעלים חינוכיים")

נאמר במדרש... - פירוש מי השלוח מפרש את הכתוב במדרש בראשית רבה. **וכפי הנראה היה לו לכתבו...** - היה צריך לכתוב "הציץ אליו" ולא "עליו". השאלה אינה רק שאלה של ניסוח, אלא משמשת בסיס לחקירה ופרשנות. **אך בראות אברהם...** - שאלתו של אברהם, לפי פרשנותו של הרב מרדכי יוסף, לא נבעה מסקרנות אינטלקטואלית על מנהיגות העולם, אלא מתוך התקוממות על מציאות שנחשף אליה בדור הפלגה. ההתגלות לאברהם מופיעה אחרי הסיפור על דור הפלגה. דור הפלגה הוא כינוי לדור שביקשו לבנות "מגדל וראשו בשמים" (בראשית יא, ד). מסופר שכאשר ראה אלוהים את המגדל הוא בלל את שפתם (קודם דיברו שפה אחת ולאחר מכן דיברו בשפות שונות, כך שלא הבינו איש את רעהו) ובכך נמנעה בניית המגדל (שעל שם כך מכונה "מגדל בבל"). "חז"ל פירשו את חטאם של דור הפלגה כפולחן החומריות והאלילות. מי השילוח קושר בין סמיכות הסיפורים לבחירתו של אברהם. אברהם, בדומה לאדם במשל, תוהה על היעדרו של מנהיג שיפעל לתיקון המצב, או - אפשרות אחרת: מבין שלא ייתכן שאין לעולם מנהיג. **הציץ עליו בעל הבירה..** - אלוהים מגיב לשאלה של אברהם ולמעשה משבח אותו על העובדה שמכל האנשים הוא היחיד שהקשה ושאל מי "בעל העולם". ומתוך השאלה נולד גם הייעוד, החיוב לעשות: לך לך. העדות לקיומו של מנהיג לעולם היא בעצם ההתעוררות של אברהם וההתקוממות שלו נגד המציאות שפגש. **וזה לשון 'עליו'...** - הכוונה שהקב"ה השיב **על** הקושיה שהקשה אברהם ואמר לו, שבתוך הקושיה נמצאת גם התשובה. לכן, על פי מי השילוח, נוקט מדרש רבה לשון "הציץ עליו" ולא "הציץ אליו".

מהי הבירה הדולקת על פי מי השילוח?

מדוע נאמר במדרש "הציץ עליו" ולא "הציץ אליו"?

דניאל אפשטיין (רב ופילוסוף, מתרגם ופרשן של עמנואל לוינאס) הולך בעקבות מי השילוח ומפרש את דבריו במלים אלה:

אברהם התחיל כמו סוקראטס: שואל, תמה, חוקר. ברגע מסוים השאלה מופנית אל אברהם עצמו. הבורא, שנדרש להתגלות, מפנה את תשומת לבו למשמעות המקופלת בשאלתו. מי אתה, השואל? מדוע אתה שואל, כשכולם עוברים לסדר היום? האם שאלתך אינה מוכיחה שאתה הנשאל?
(דניאל אפשטיין, מתוך ההקדמה ל"קריאות תלמודיות חדשות" מאת עמנואל לוינאס)

כיצד הופך השואל לנשאל?

המהלך המוצע כאן הוא פירוש על פירוש על פירוש: מדרש רבה מפרש את התורה, מי השילוח מפרש את מדרש רבה, ודניאל אפשטיין מפרש את מי השילוח. המהלך ממוקד יותר במנהיגות חברתית מאשר בתאולוגיה, על אף שהדברים קשורים זה בזה במקורות עצמם: אברהם שומע את הציווי "לך לך" - ציווי שהוא נקודת פתיחה למהפכה אמונית חברתית שאברהם יוביל. כך שהמנהיגות טמונה בתוך ההתגלות, מנהיגות בתורת ייעוד. המדרש בבראשית רבה מייחס את בחירתו של אברהם לחיפוש שלו אחר מנהיג. קודם לפנייתו של האל לאברהם, אברהם חיפש למעשה את האל. החיפוש אחר האל, מנהיג העולם, נבע מתוך חשיפה ל"בירה דולקת", משל לעוולות ולאי-צדק שקיימים בעולם. אלוהים נגלה לאברהם בתגובה לחיפוש שלו ולשאלת השאלות, נגלה אליו ומיד מעביר אליו את הייעוד: להיות מנהיג. לך לך.

דבריו של הרבי מאיזביצא הם פירוש למדרש בבראשית רבה. הוא שואל: מדוע אומר המדרש "הציץ עליו" ולא, כפי שהיינו מצפים, "הציץ אליו"? הביטוי "הציץ עליו" מפורש על ידו כהחזרת השאלה אל אברהם, ובחינה מדוע אברהם בוחר להקשות את הקושיה. עצם היכולת להכיר במציאות התובעת תיקון ולהתרעם עליה, בשעה שהאחרים אדישים לכך, מטילה את האחריות על השואל. השאלה שמפנה אברהם כלפי הבורא מופנית בסופו של דבר כלפי עצמו - מה אני בוחר לעשות נוכח העוולות: לשתוק או לעשות מעשה. החיפוש אחר מנהיג חיצוני, בעל הבירה, מביא לחיפוש פנימי של מנהיגות בתוכי. התוקף של מנהיגות זו אינו מוקנה מטעם מקור חיצוני, אלא מתוך תחושת שליחות פנימית.

פרשנות זו מודגשת וזוכה לפיתוח בדבריו של דניאל אפשטיין בעקבות מי השילוח, והיא מאירה היבט מרכזי בשאלת המנהיגות. מנהיגות נולדת מתוך הכרה בעוול ונכונות לפעול מתוך הכרה זו. המנדט למנהיגות מוקנה מתוקף תחושת שליחות פנימית ומתוך קבלת אחריות אישית לתיקון עוולות. אמנם תרגום הרצון לפעולה ממש הוא תהליך ארוך, אך ראשיתו נעוצה בהנעה וקבלת אחריות אישית לתיקון המציאות.

מתוך כך עולה, שעצם שאלת השאלות נוכח המציאות היא תכונה של מנהיגות. ייחודו של המנהיג הוא בשאלת שאלות שככל הנראה אחרים לא שאלו. הערעור על מה שאצל הזולת נתפס כמוכח מאליו או לא בר-שינוי, הוא ייחודה של המנהיגות, או לפחות נקודת ההתחלה שלה.

אסיף

המהלך שעשינו הציג תפיסה שלפיה החיפוש אחר מנהיג חוזר לשאלת האחריות האישית שלי נוכח מציאות ועולות שאני נתקל בהן. הבירה הדולקת הופכת לבעירה פנימית שמניעה לפעולה. ההנעה למנהיגות מתוארת כפועל יוצא של הכרה במצב שתובע שינוי ותיקון המציאות. נחזיר את הדיון לקבוצה:

מה בוער לכם?

מתוך המציאות שאתם חשופים אליה - על מה אתם לא מוכנים לעבור לסדר היום ורוצים לעשות שינוי?

האסיף נועד לחזק את החיבור האישי של המשתתפים לנושא המנהיגות ולכוון את המשתתפים לבנייה ולגיבוש של חזון (במחשבה, בשלב זה). המשתתפים יכולים להגיב בצורה שונה. חלקם באים עם כיוון ברור וחלקם פחות. המטרה באסיף איננה גיבוש סופי אלא עידודם של המשתתפים לעבד תחושות שלהם לאמירה ערכית שתהפוך בהמשך לתכנית פעולה.

כדאי לציין שמטרת המפגשים הקרובים היא לסייע לסלול לכל אחת ואחד דרך אישית וייחודית לו/לה, ולא מתכונת אחידה. המפגשים הבאים יתמקדו בהתבוננות פנימית שתיסייע לכל אחד למצוא דרך וחזון שהוא רוצה לפעול על פיו.

סיכום

עברנו כמה תחנות בלימוד המשותף במפגש הזה. הלימוד נפתח בהתבוננות של אברהם על העולם ובמפגש עם הבעירה מבחוץ. ההתבוננות עוררה הסתייגויות ושאלות על המציאות בה הוא חי. הבעירה בחוץ הזהדה פנימה, והפכה ללהט להבין ולשנות את העולם. התעוררות הבעירה הפנימית היא נקודת-מפנה אצל אברהם. החיפוש אחרי מנהיג לעולם "בחוץ", הביא לגילוי של מנהיגות "מבפנים": גילוי של תודעת שליחות פנימית שמניעה לקבלת אחריות על המתרחש בעולם. קבלת האחריות מתבטאת בניתוח המציאות, בשאלת שאלות ובעיצוב תכנית-פעולה, לצד ההנעה האינטואיטיבית לפעול ולשנות. התעוררות הלהט והיווצרות תודעת השליחות הפנימית היא תוצר של מסע ממושך שעבר אברהם. החשיפה למציאות "בוערת" לצד הבירור הערכי שמו את אברהם במקום של שאלת שאלות וקבלת אחריות. בד בבד, עם השלמת פרק אחד במסע של אברהם, מתחיל פרק חדש עם שאלות חדשות: מה המשמעות של קבלת האחריות, לאן וכיצד מוביל הלהט להבין ולשנות ועוד. בדומה לאברהם, גם אנחנו מתחילים פרק שבו עולות שאלות חדשות לצד השאלות ששאלנו: לאן אני רוצה להגיע, מה יכול לעזור לי להגיע לשם, או לחלופין, אלו מהמורות צפויות בדרך וכיצד ניתן להתמודד עמן.

מה בוער לי - לימוד קבוצתי: "תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?"

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם, לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וּמְוֹלָדֶתָךְ וּמִבֵּית אַבְיָן, אֶל-הָאֲרָץ,
אֲשֶׁר אֲרָאָךְ. (בראשית יב, א)
ויאמר ה' אל אברם: "לך לך מארצך" (...)
אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת
דולקת. אמר: "תאמר שבירה זו ללא מנהיג?" הציץ עליו בעל הבירה ואמר
לו: "אני הוא בעל הבירה". כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר: "תאמר
שהעולם הזה בלא מנהיג?" הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: "אני הוא
בעל העולם". (בראשית רבה יב, א)
מה המשמעות של "בירה דולקת" - בהקשר של המדרש ובהקשר של ימינו?
מהי תגובת האדם לבירה הדולקת - האם יש היגיון בתגובה שלו? האם הייתם מגיבים כמוהו למראה
בירה דולקת?

מדרש בראשית רבה נכלל באסופה של ספרי מדרש שנערכו בתקופות שונות ומכונים "מדרש רבה". רוב הדרשות מתקשרות לפסוקים מספר בראשית. המדרש מוצא בטקסט של המקרא דברים שאינם משתמעים ממנו במפורש, ולפעמים משתמש בדרשה כאמצעי סגנוני-פיוטי להצגת השקפות. המדרשים כוללים סיפורים, משלים וחידודים לשוניים. המדרש נערך במאה החמישית או השישית לספירה.

נאמר במדרש: "מי הוא בעל הבירה?" וכפי הנראה היה לו לכתבו "הציץ אליו" ולא "הציץ עליו". אך בראות אברהם אבינו עליו השלום את עסק דור הפלגה, זאת יקרא בשם "בירה דולקת", כי היה בעיניו לפלא והרעים בנפשו: מי ברא אלה?
הציץ עליו בעל הבירה, היינו שהשיב עליו הקדוש ברוך הוא: "הלא תראה בעצמך, כי לכל העולם לא יקשה ואין אחד שם על לב לאמור מי עשה זאת, ואך בעיניך ייפלא, ומהרעמות לבך תוכל לשער אשר בוודאי נמצא בורא הסובל כל עלמין וממלא כל עלמין, והוא העיר לבך ונפשך לזה". וזה לשון "עליו" היינו על קושייתו שזה בעצמו הוא תירוץ מספיק לפניו. (ר' מרכי יוסף לינער, **מי השילוח**)
מהי הבירה הדולקת על פי מי השילוח?
מדוע נאמר במדרש "הציץ עליו" ולא "הציץ אליו"?

הרב מרדכי יוסף לינער, הוגה חסידי מרכזי במאה ה-19, היה תלמידו של ר' שמחה בונים מפשיסחה, ואחריו של ממש"כו - מנחם מנדל מקוצק. פרש מהנהגתו וייסד את חסידות איזביצא-ראדזין. נולד בטומשוב בשנת תק"ס-תרי"ד (1800-1854). מכתביו לא נשאר דבר, אבל נכדו - ר' גרשון העניך, ליקט מדברי תורת סבו וכתב אותם בספר "מי השילוח". (מתוך: ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית)

אברהם התחיל כמו סוקראטס: שואל, תמה, חוקר. ברגע מסוים השאלה מופנית אל אברהם עצמו. הבורא, שנדרש להתגלות, מפנה את תשומת לבו למשמעות המקופלת בשאלתו. מי אתה, השואל? מדוע אתה שואל, כשכולם עוברים לסדר היום? האם שאלתך אינה מוכיחה שאתה הנשאל?

(דניאל אפשטיין, מתוך ההקדמה ל"קריאות תלמודיות חדשות" מאת
עמנואל לוינאס)

כיצד הופך השואל לנשאל?

דניאל אפשטיין רב ופילוסוף, מתרגם ופרשן של עמנואל לוינאס.